

ZÖLD ÉVA

Ahol a réti őszirózsák virítanak

A megyeszékhelytől, Debrecentől 25 km-re elhelyezkedő Derecske, falusias jellegével kelti fel az utazó érdeklődését. Határunk egyik botanikai-madártani szempontból érdekes területét, a "Patkós", vagy más néven Kis-erdő vidékét szeretném bemutatni. A "Patkós" Derecskétől DNy - ra található, északról a földesi út, délről pedig mezőgazdasági terület határolja.

A Kis-erdőt az egykori Ókálló medre veszi körül, amely ma halastó. Ez a halastó összeköttetésben van a Derecskei - főcsatornával és a Kati-érrel, így a vize folyamatosan cserélődik, s ezért tulajdonképpen a halastó vize a Kati - éren keresztül a Berettyóba folyik.

Maga az erdő tölgy-kőris-szil (*Fraxino pannonicae* - *Ulmum*) ősi ligeterdő maradvány. Erre utalnak a tisztás öreg kocsányos tölgy, magyar kőris hagyásfái. Mai formájában már részben telepített erdő. Telepített fafajai például a vértölgy, fehér akác, hegyi juhar, szivarfa, ezüstfa, rezgő nyár. Az erdő amúgy is gazdag aljnövényzete mellett az ember természetátalakító tevékenységének köszönhetően igen változatos a cserjeállomány. Érdekességgént kiemelhető a bibircses kecskerágó, a mezei szil paraléces változata, a fagyal, a gyepűrózsa, a varjútővis benge, a gyalogakác, vagy a fekete bodza. A határunkban található, sőt a környéken levő erdőkben is ezek a cserjéket csak ritkán láthatjuk, így ez a kis terület alkalmas volt botanikai tanösvény létrehozására, amit egy ökológiai tábor keretében készítettek el. Ezt a természetbúvár tábort minden évben rendszeresen megrendezik és elsősorban az erdő növény- és állatállományának alapos megismerését tűzték ki célul.

Az erdő közepén lévő nagyobbacska tisztás biológus szemmel nézve afféle kis paradicsom, amely többféle növénytársulás mozaikja. Itt ugyanis

pár méter távolságban megtaláljuk a száraz és nedves sziki rétek képviselőit, valamint a vízállásos területek és a magasabban fekvő tisztás társulásalkotó fajait is. Mozaikszerűsége mindig óriási élményt nyújt számomra a túrák alkalmával. Az ürmös - szikes pusztarét jellemző fajaival már az erdőt körülölelő mezőségen is megismerkedhetünk. Gyakori a sziki üröm, a sziki utifű, a veresnadrág csenkesz, a kanilla, a sóvirág, a védett sziki őszirózsa is. Utóbbi kopasz és magas növény, majdnem szálas, kissé húsos levelekkel. Elsősorban a kontinentális sós területeken terjedt el, tengerpartokon is virít. Kedveli az üde, szikes, kötött talajú szolonyeceteket, vagy a szikes, homoki szoloncsák talajokat. A vizsgált térségben főleg tavasszal, vízzel borított részeket is láttam.

A tisztás felé vezető út menti árkokban egymás mellett megtalálhatjuk a keskenylevelű és a széles levelű gyékényt, sőt a sziki kákát is, amelyet igazi mocsári növénynek titulálnak. A gyékények között megcsillanó vízben pedig magasabb vízállás esetén a békalencse is megtelepszik.

Az erdő szélén egy mélyebb fekvésű területen, telepített rezgő nyárfacsoport található. Ennek egyik fájában rendszeresen költ a zöld küllő, az alatta lévő zsombékosban pedig mocsári aszat virít minden évben. Sajnos azonban a fák a magas vízállás miatt pusztulásra vannak ítélve. Az erdőben a harkályoknak két faja él, a nagy fakopáncs és az újonnan betelepült balkáni fakopáncs, de viszonylag kevés egyedszámban, ami a fészekodúra alkalmas fa hiányával és a seregélyek fészekfoglalásával magyarázható. Kicsit messzebb már a nedves sziki rétek társulásalkotó fajait tanulmányozhatjuk. Ezek közül a fekete nadálytő és a réti boglárka a legjellemzőbb. A zsombékok közötti semlyékben pénzlevelű lizinkák és a csombormenták tömegével is találkozhatunk.

A magasabban fekvő területeken a száraz szikes pusztarét alkotó fajai közül felfedezhetjük például a közönséges cickafarkot, a réti peremizst, a

magyar imolát és a szárazvirágként is kedvelt sóvirágot. Az erdő szélén és a tisztás további részein nagy tömegben virít ősszel a védett réti ősziróza. Ez a nem éppen közismert növény karcsú, magas, sokszárú és sokfészkű. A nemzetségének tudományos neve is utal erre, ugyanis a latin *astrum* = homok, csillag szóból származik az elnevezés és ez a fészekben sugarasan elhelyezett nyelvess virágokra utal. Liláskék szirmaiban júliustól szeptemberig lehet gyönyörködni, amikor az egész rét ilyen színbe öltözik. A levelei mirigyesen pontozottak, kopaszak, vagy eleinte molyhosodók. A szürkén molyhos levelek általában hosszúkás - lándzsásak. Inkább a száraz és szikes talajokat kedveli, de tavasszal gyakran vízben áll. Visszaszorulását éppen az okozta, hogy a számára kedvezőbb szikesebb talajok nagymértékben csökkentek.

A növények közül érdekességként megemlíteném még a kis ezerjófűt, a régen festésre használt festő zoltinát és a tisztás rejtett zugaiban előforduló, nálunk ritka gyomnövényt a szegfűbogyót. Az erdőt lezáró halastavat keskeny nádas szegélyezi. Domináns fajai a nád, a keskeny - és széleslevelű gyékény. De virágkáka, vesszős fűzény, sárga nőszirm és vízi peszérce is fel szokott bukkanni.

A Kis-erdő elsősorban növényvilágának gazdagsága miatt értékes, de az állatok közül is jó néhány érdekes képviselő akad. A madarak többsége énekes madár. Előfordul például a sárgarigó, a szajkó, a fülemüle és az egyes években gyakori az erdei pinty. Alkonyatkor sokszor lehet látni egy - egy felriadó fácánt vagy erdei fülesbaglyot, amint portyára készülődik. Ragadozók közül a vörös vércse és az egerészölyv a leggyakoribb. A tavi madárvilágból megemlíteném a bakcsókat, a nagy godát, a cankók közül a piros lábút, a pajzsost és az erdeit, amelyek a közeli tocsogósban elég nagy számban fordulnak elő. A "Patkós" nemcsak botanikai - madártani szempontból érdekes élőhely, de vannak rovarügyi értékei is. Ezek közül

kiemelném a szarvasbogarat és a kőrishogarat, az erdőszéli gyomtársulás lepkéi közül pedig a védett atalanta lepkét.

Főleg az őszirózsák érdekében igen fontosnak tartanám, hogy a terület nagyobb védelem alá kerüljön. Szükséges lenne, hogy a "Patkós" vízszintjét alacsonyabbra engedjék, ugyanis az erős duzzasztás miatt a belső területek egyre jobban elmocsarasodnak az állandóan magas talajvízszinttől. Ez pedig több értékes faj mellett az őszirózsák kiszorulását is jelentené. Véleményem szerint az értékes növényállomány fenntartása sokkal fontosabb, mint a halastóban lévő halállomány hasznának szem előtt tartása. A magas vízszintnek "köszönhető", hogy a telepített fafajok egy része, amelyek nem bírják a túl sok vizet, kipusztulóban vannak. Egyre terjednek viszont azok a fák, amelyek éppen a nedvesebb talajokat kedvelik, például a kőris. Így valójában a "Patkós" élővilága gyorsan és folyamatosan változik a különböző behatásoktól függően. Tovább rontja a helyzetet az a gyakorlat, hogy a nyáron a "Patkós" melletti szikes rétek kiszáradásakor a birkanyáját a tölgyesekben legeltetik. Ennek eredményeképpen a dús, természetes aljnövényzet helyett csak lórom zöldell, s a néhány évvel még pár tőben meglévő salamonpecsét mára már eltűnt. Tavasszal változatosabb a tölgyes alja, a salátaboglárka, a kis tyúktaréj és az ibolya színpompássá varázsolja a még gyakran lombtalan erdőt. A területen folyó sűrű kaszálás megszüntetése is szükséges lenne, hiszen az elmúlt években szinte csak az erdő szélén megmaradt őszirózsák jelezték az ősz közeledtét. Ugyanakkor a rét valamilyen gondozást mégis igényel, mert gondozatlan években viszont a gyomnövények elszaporodása szorította vissza ezt az értékes fajt.

Előrelépést jelent, hogy az elmúlt években már nem itt rendezték a városi majálist, így például a kihelyezett odúk fészkeit már nem dobálják ki birkapaprikás kezek. Mindezek szem előtt tartása mellett, remélem, évek

múlva is megmarad a derecskei természetkedvelők szívügyét jelentő "Patkós".